

A kötetben szereplő többi vers olvasási stratégiája is az *Anyá ma nem anyá* című verséhez hasonló. Van egy primér élményünk a ritmussal, a szóképekkel, a tartalommal kapcsolatban, utána pedig megpróbáljuk megfejteni: hogyan működik ez a vers? Mitől működik ilyen jól? Ugyan maga a kötet rövid, csupán 33 verset tartalmaz, befogadása mégis hosszú ideig tart, hiszen a versek kapcsán, valamint a versek és az illusztráció viszonyán sokáig el lehet töprengeni. A könyv első felében olyan szövegek állnak, amelyek talán szorosabban kapcsolódnak a klasszikus gyermekirodalmi hagyományokhoz. Többek közt a *Mondó*, a *Dalocska*, a *Nem* vagy az *Igen* című versek az ismétlés alakzata nyomán szerveződnek („nincs kalapom, elkapta a szél, / nincsen babám, lenyelte a tenger” – *Mondó*, 8.), s akár mondókaként is olvashatóak. Ám ezek a vidám, játékos versek is fel-felvillantanak valamit az élet komorabb oldaláról: „nincsen mamám, bevitte a mentő”; „szeretném, ha engednének félni”; „nem szeretem a nyarat, mert annak egyszer úgyis vége lesz”. Nemcsak poétikailag, hanem hangulati szempontból is rendkívül összetettek ezek a versek, hiszen felvidítanak és elgondolkodtatnak, egyszerre képesek humorosak és komolyak lenni. Kollár Árpád nem fél egészen komoly, a legkisebbek számára különösen is érzékeny témákat felvetni, ilyen például a halállal történő szembenézés. A *Mi lesz a hóval* egy gyerek kérdéseit sorolja: „mi lesz a macimmal, hogyha meghalok (...) és miért halok meg, ha olyan jó játszani veletek” (15.). A gyerekek előbb-utóbb elkezdnek érdeklődni az elmúlásról, s ez a vers akár egy szülő-gyermek beszélgetés kiindulópontja is lehet ebben a kérdéskörben.

A kötet további verseiben a gyermeki önmeghatározás folyamatáról is olvashatunk. A *Lesz, lesz, lesz* című vers a „valamivé válás” kérdését teszi fel („de belőlem mi lesz, mi lesz belőlem, mi lesz”), a *Két kezem* és a *Laknak bennem* humorosan mutatja be a saját test megismerését („mekkora cirkusz lehet épp most is odabent”), később az *Én* már határozott személyiségjegyekről is számot ad („hát ez vagyok, szerintem ez vagyok, ez vagyok én”). Érdemes összevetni a *Lesz, lesz, lesz*-ből és az *Énből* kiemelt idézeteket: az a mellérendelő mondat szerkesztés, amely a két vers utolsó soraiban megfigyelhető, a kötet számos más írásának is jellemzője. Kollár többek közt ezzel a sajátos szerkesztéssel éri el, hogy a versekben imitált gyermeki hang valóban hiteles legyen.

A művek legnagyobb része egyes szám első személyben szól meg, gyermeki nézőpontból. Azonban nem mehetünk el szó nélkül a *Sovány folyó* által létrehozott

intertextuális kapcsolat mellett: ugyan a grammatikai alany változatlan, a lírai én mégis egy vidra, ez a kedves vízi állat pedig Balázs Imre József *Vidrakönyvének* is főszereplője. Nem csupán az állat idézi meg a *Vidrakönyvet*, hanem a vers ritmusa és trópusai is, sőt később egy másik „vidrás verset” is olvashatunk a könyvben *Éjszaki vers* címmel. A megszólítás alakzatai is felbukkannak a kötetben, például az *Erdős vers* már-már ráolvasásszerű, mágikus soraiban: „te nyugtass meg, erdő, ha lázam van és fázom”. S végül a személytelenebb, leíró jellegű megszólalásnak is helye van a versekben: a *Karácsony* című, keserédes hangulatú alkotás így kezdődik: „elszálltak a darvak a tóra, / de a hangjuk még itt lebeg a házunk fölött, / mint egy nejlonzacsó, amivel játszik a szél”. Már erről a néhány sorról is oldalakat lehetne írni, s úgy gondolom, hogy ez a vers a kötet egyik csúcspontja az összetettsége, hangulata, a benne megalkott és az általa látható képek miatt.

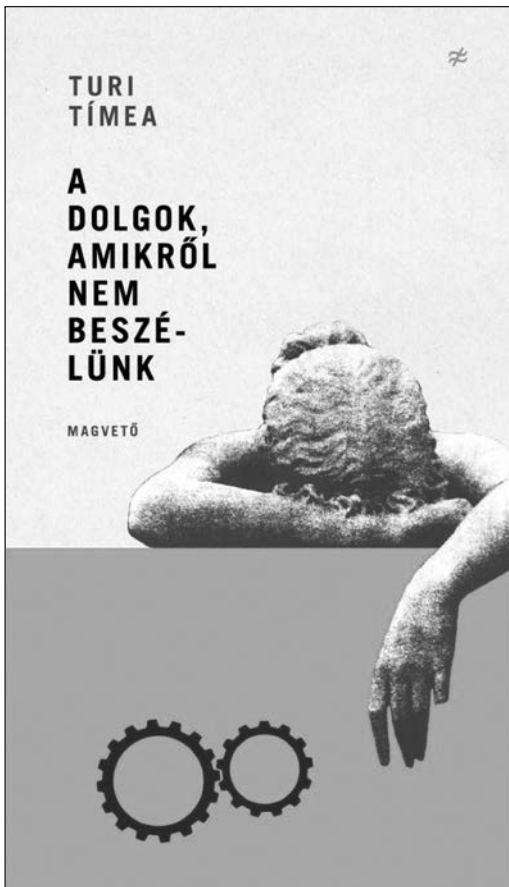
Egyik csúcspont, de nem az egyetlen. Ugyanis ez a kötet tele van csúcspontokkal. Az illusztráció és a szövegek együttese olyan elemi hatást vált ki az olvasóból, amelyre kevés verseskötet képes, ezért nem csupán gyermek, hanem felnőtt rajongókra is számíthat. Ezért a *Milyen madárta* is érvényes a *Jó* című vers utolsó sora: „mert olyan jó minden, jó a világon, ha jó.”

Termékeny lázadás

Jassó Judit

Elég a tiszta akarát, hogy sivár hagyományainknak véget vessünk? Az élet dzsungeléből megszökhet-e valaki úgy, hogy a többiek nem veszik észre és ezért nem is követhetik? Jassó Judit kritikája Turi Tímea: A dolgok, amikről nem beszélünk (Bp., Magvető, 2014.) című kötetéről.

Turi Tímea kötetét ciklusokra tördelt, amitől a lényeg nem sikkad el, csak átalakul. A versek az elme röpösztjait

ként egymás ellen fordulnak, máskor erősítik a megkezdett mondanivalót. A drámai hangvétel a témaválasztással egyenértékű. A dolgok, amikről nem beszélünk: életünk dolgai. Többnyire örökölt hagyományok, melyektől szeretnénk megóvni magunkat, ám visszautasításukhoz nincs meg a kellő elszántság. A nem-beszélés a tévedések, a boldogtalanság beismerésének hiánya is.

A *Meridián* versszövege ígéretes kezdés. A költői hang egy egész kórust szólaltat meg: „végre azok vagyunk, akik lenni akartunk”, ám a konzekvencia mégis: „most elbukunk”.

A kötet vezérgondolata a bukás, mely nem a pusztulással, értéktelenséggel egyenértékű. Inkább következmény, hiszen az új generáció úgy él, mint a szülők, nagyszülők, így a bukás az előző nemzedékek sorsához hasonló tapasztalati anyagot, konzekvenciát is eredményez.

Az olvasóban kíváncsiság ébred. Vajon megtudjuk, hogy mi az *ok*?

A továbbiakban egy tapasztalati világ tárul föl, mindannyian benne vagyunk, legalábbis a közeg az ol-

vasó számára nem ismeretlen. Azonban Turi Tímea nem az értelmiségi szemszögéből beszél, vagy különállását hangsúlyozza. Szubjektív tapasztalatait teszi interszubjektívvá. Katalógus alakul ki a szövegekből, rácáfolva a feltevésre, hogy vannak témák, melyeket nem lehet versszöveggé transzformálni. Kizárólag a szerző ízlése és érdeklődése a döntő.

Mennyiben *nemzedéki* ez a szemszög? Értelmiségi felirat, mellyel a kritikusok címkéznek? Izgalmas lenne megvizsgálni, hogy az olvasó is nemzedékiek érzi-e, gondolatai mennyire egyeznek a szövegekkel?

Az interszubjektivitás az első transzformáció, melyre a nemzedéki látásmódhoz szükség van. Lehet különböző személyeknek szubjektív, mégis megegyező értékelése ugyanarról a dologról? Turi Tímea témaválasztásaival majdnem eléri a kívánt hatást. Ugyanakkor ez az attitűd nagy árat követel: a mottóként is idézett személyesség elvesztését. A vers monológga alakul, a nem-beszéd eszközeként puszta ábrázolásra szorítkozik, és többnyire a testi viselkedésből következett a másik mentális állapotára. Ez valóban ennyire egyszerű, s alkalmazása is minden akadálytól mentes? Vagy inkább paradigmaváltás, melynek során a felnőtték csökkentett mennyiségű beszéde a beavatás kezdete, és aki inkább beszélgetne, mintsem elfogadná az új játékszabályokat, nos, ő a gyermek – vagy a költő? E kettő egyformán infantilisnak tartott tudatállapot. Az egyént, akitől a nyelvi kifejezés lehetőségét elvették, azonban a gondolkodás eszközét nem, örökre a társas lét perifériájára szorul?

A viselkedésbeli bizonytalanság a gondolati töredezettséget eredményezi. A lírai én pontosan úgy tesz, ahogy előfeltevéseiben elképzelte. Nem-beszél, közben újragondolásaival megpróbálja eredeti módon transzformálni a készen kapott sémákat. Kísérlete azonban kudarcot vall és elvesz a részletekben. Mivel nem-beszélhet, az egyéni reflexiók hiánya eltávolítja a korábban annyira áhított felnőtt létől. Nem így képzelte, s mégis, mintha tudta volna, hogy mindez bekövetkezik, és más dolga nem marad, mint örökölt és szerzett premisszáiból levonni az unásig ismert konklúziót.

A kapcsolatteremtésre tett kísérletek (*Körbe a kert, Dal az emancipációról*) kudarcot vallanak, mert mindenki szerepe szerint viselkedik. A társas kapcsolatok geometriája síkban ábrázolható, a dolgok széttartanak, kevés a közös kapcsolódási pont, a különállás nyilvánvaló (*Konkáv piknik*). A lírai én nem tűnik el a megidézett képekben, keresi a kapcsolódási pontokat, azonosulási lehetőségeket. Sodródik az eseményekkel, mert nem

hozott döntést arról, hogyan éljen (*Céliméne szobája*). Határozatlansága mögött ott a feltárulkozás vágya, hogy ereje teljében, egy még nem ismert módon megmutassa magát (*Kablo csipesze*).

A szövegekben megjelenő férfi-téma sablonos, feminista. Ha feltűnik az elérni kívánt valódi, emberi egyenértékűség, nincs tér és idő a kibontáshoz. Még el sem kezdődött, már véget is ért, s ez a gondolati hajszoltság a kötetet végigkíséri.

Nagy hiány, hogy a verseknek nincs tere. Az időben játszódnak, ahogyan történeteink elbeszélhetőek pusztán időbeli eseményekként. Ha van is tér, melyre a versszöveg utal, a sok és gyors közelítés-távolítás kibillenti logikai medréből (*Férfiak ülnek a kertben*). A nyugvópont mégis a hely lenne, a szimbólumokon túli világ, inkább kevés akarás és több akarat, ami arra irányul, hogy e helyet megkeresse. A boldogság, a boldogulás konkrét helyeit. Kínzó retromantikába menekül, ősök emlékeiből olvassa ki a saját eljövendő sorsát (*A Hóvirág cukrászda-ciklus*). Az eltévedést szorosan követi az önfeladás (*Házastársi hűség*), elerőtlenedés (*Családi kűr*), beletörődés (*Tájvers*), majd a bölcsességnek álcázott ironia és a kiábrándultság (*A libegő, Utólag belátni*). Az eltűnt idő nyomába szegődtünk, így a bevezetőben említett olvasói kíváncsiságot a kötet nem elégíti ki.

Elődeinknek a férfi-nő tengely mentén szerveződő világa választások eredménye volt. Így a másmilyen élet titka sem egyéb: élettapasztalataink summázatán túl az életben újra és újra választani kell, ami nélkül a bombakráter-érzés nem múlik el. *A címlap fotó* szövege megmutatja azt a lehetséges célt, hová a lírai én szeretne eljutni (akik erősek önmagukban), de az utat nem találja meg.

Az elmagányosult én „emlékek egyszemélyes ketrecéből” (*Utólag belátni*) való szabadulása látszólagos. A sodródás megállításhoz kell még egy, a Másik: akihez kötődni, szólni lehet és akiről – ha az árulás mezsgyéjére kerülve is – majd a dolgokról való beszédjeinkkel emlékezhetünk.

Az életmű metatextusa

Mikó Zoltán

A kortárs európai irodalom egyik legismertebb alakja, Enrique Vila-Matas (1948–) Dublineszk című regénye eredetileg 2010-ben jelent meg, a magyar fordítás négy évvel később látott napvilágot a Magvetőnél. A szerzőnek eddig csak egy regénye, a 2000-ben íródott Bartlebyés társai volt olvasható magyarul, továbbá egy novellája (Rosa Schwarzer életre kel) jelent meg antológiában. A katalán származású, spanyolul alkotó író életművének magyar nyelven viszonylag csekély hányada olvasható, az anyanyelven több mint húsz kötetben jelentek meg eddig elbeszélő művei. Ezt a hiányt (amely a kortárs regényírók esetében egyáltalán nem egyedülálló jelenség: gondoljunk arra, hogy a 2014-es irodalmi Nobel-díjas Modiano-nak mindössze négy regénye olvasható magyarul) részben kitölti az előző évben publikálásra került mű. – Mikó Zoltán kritikája: Enrique Vila-Matas: Dublineszk. Fordította Imrei Andrea. Budapest, Magvető, 2014.

„[E]gy magányos ember kommunikációképtelensége az ellenséges világban”, olvassa le a *Pók* című film dobozáról Samuel Riba, az egykori könyvkiadó. Ez a mondat tulajdonképpen az egész mű cselekményét összefoglalja. A film főszereplője, az örültekházából kikerült Pók, miközben a londoni East End utcáin jár, a gyerekkora eseményeit próbálja rekonstruálni. Alakja a regény cselekménye során újra meg újra felbukkan, szövegszervező elemként működik. Általában a szereplő tehetetlenségét, az életben való elvesztségét említi vele kapcsolatban a szöveg.

A regény központi alakja, Riba, a visszavonult könyvkiadó, maga is azonosul Pók figurájával, a film főhősére emlékeztető módon nem képes a környezetében élőkkel kommunikálni, az egész napot a számítógép előtt tölti (hasonlóan a külvilágtól elszigetelt, állandóan a számítógépnél ülő fiatal, autista japánokhoz, a *hikikomorik*hoz). A valósághoz fűződő kapcsolatot valójában elveszítette, a